

Krönika

Ingen orsak att misströsta för enstaka bakslag, skriver Lars Fimmerstad. Förändringens vind avtar inte.

Hur vi tar de heliga korna vid hornen

Nu är det högskattesamhällets tur att normaliseras. Anden är ute ur flaskan och kan inte stängas in igen. När en ny helig kossa förs fram för att slaktas är det lätt att glömma bort hur många som redan malts till köttfärs i globaliseringens och normaliseringens Sverige.

I själva verket har Sverige långsamt normaliserats sedan två decennier. I mitten på 1970-talet nådde den svenska modellen som längst. Den balanserade på gränsen till socialistisk enpartistaf med planhushållning och statskapitalism. Väestern hade total hegemoni på tänkandet.

Nu tror bara en nostalgisk minoritet inom miljöpartiet och socialdemokratiens vänsterflygel att utvecklingen går att vända: Att Sverige åter kan sluta sig inom sina gränser och utgöra ett Mondialt undantagsland.

Låt oss tänka efter vad som skett: Den restriktiva alkoholpolitiken har luckrats upp. I Sverige kan man nu gå på pub, dansa och dricka öl vid bar. Restaurangnäringen har på 20 år blommat upp och svenska städer erbjuder nu ett uteliv av

normal europeisk typ. Till och med tanken att så skulle bli betraktades som förtryckt på 70-talet. Jag vet, för jag var med och framförde den.

Kapitalförelserna har liberaliserats, den minnesgode minns sig när vi inte fick ta med oss mer än 6 000 kronor över gränsen. Sverige går med i Schengensamarbetets gränslösa Europa. Neutralitetens chimär har blåst bort i förändringens storm. Majoriteten är

Hur länge kan vi stå emot en liberalisering av inställningen till lättare droger som marijuana? Hur länge har vi Systembolaget kvar?

nu emot en förtida avveckling av kärnkraften.

Nationen har genomgått en kulturell kataklism. Ingenting är längre som förut. Visst förekommer *backlashes*, än så länge råder den nya moralismen som nyligen vann en seger i den bisarra lagen om kriminalisering av prostituerades kunder. Hur länge kan Sverige gå mot strömmen här? Hur länge kan vi stå emot en liberalisering av inställningen till lättare droger som marijuana? Hur länge har vi Systembolaget kvar?

Nu är det högskattesamhällets tur. Det håller på att bli konventionellt tänkande att skatterna måste sänkas till åtminstone europeisk normalnivå. För bara några år sedan var det högerextremism. För tio år sedan var det tankeförbud för konstaterandet att Sverige halkade efter ekonomiskt. Snart kommer vi att höra även företrädare för socialdemokratin att bekänna att så är fallet. Därnäst kommer kanske insikten att något bör göras åt den långsiktiga stagnationen.

Man kan tycka vad man vill om förändring. Men komplexa sociala system känner inget *status quo*. Historien är inte reversibel. Det gäller även Sverige.

De mest inflytelserika försvararna av det bestående hävdar sällan att de vill försöka vrida utvecklingen tillbaka. Liksom skatteminister Östros för de en defensiv strid. Innet inne vet de att Sverige måste bli ett normalt europeiskt land med ett skattesystem och en lagstiftning mer i samklang med länder som Tyskland, Storbritannien eller Frankrike. Det är inte en värderingsfråga utan en utveckling som förefaller oundviklig. Att den sedan av många bedöms som positiv är ju roligt för oss som bejakat förändring i två decennier.

Även när det ser mörkt ut måste vi minnas detta om Sverige: Andock rör hon sig!

16 juni 1998

LARS FIMMERSTAD

En bleking i främlingslegionen

Ett äreminne över en luttrad svensk legionär får Per-Olof Bolander att minnas svunna dygder.

Det låter som en Hollywood-melodram: Ung förvaltare med penning- och kärleksbekymmer tar värvning i Främlingslegionen, skickas till Indokina och får tampa som pirater och tigrar. Men det är sant och bra mycket mer spännande än matiné-äventyr.

Historia

Bertil Nelson
Brev från Tonkin – En svensk främlingslegionär i Indokina
Historiska Media, 1998

Brev från Tonkin, först publicerad 1976 och nyutgiven med ett nytt slutkapitel, bygger på den svenske legionärens korrespondens med släkten, redigerad och kompletterad av hans systerson, Bertil Nelson.

Martin Sandell föddes 1858 i Ryssby socken i Blekinge, som till en före detta indelt soldat. De många barnen i småbrukarhemmet uppfostrades till flit och förväntades modernt jordbruk på Ultuna. Där blev de kamrater med bättre bemädat folks söner. Umgänget krävde pengar, och det var inte svårt att få låna av de nya vännerna.

Blev godsförvaltare

Efter examen tog Martin anställning som förvaltare på Ultunakamraten Carl Muncks gods i Finland. Henning följde efter och de ståtliga tvillingarna blev uppskattade deltagare i lantaristokratins baler och jaktutflykter. Martin stod redan i skuld till friherren Munk och umgängets krav förvärrade hans ekonomi. Dessutom tycks han ha förläskat sig i Munks hustru.

Den unge författaren Karl Tavaststjärna besökte en sommar en av de gårdar Martin förvaldade. Mötet med svensken inspirerade Tavaststjärna till en novell där Martin porträtteras som en intelligent, duglig och vänskaplig man med ett reserverat och stundtals plågat drag, som får sin förklaring när han till slut flyr trakten och de rika vänner han skuldsatt sig hos. Så blev det också i verkligheten. I februari 1887 lämnade Martin Finland. Henning hade inga större skulder men gjorde som alltid brodern sällskap.

Håg till Brasilien svalnade

De avsåg att emigrera till Sydamerika men i Bordeaux mötte de en svensk som redan varit där. "Vår håg till Brasilien svalnade och då vi vid samma tid fick höra talas om främlingslegionen samt hur ypperligt där var, hur lätt man kunde avancera samt det sköna Alger, beslöt vi ta engagemang." De nyvärdade reser via Oran ("Ut-

Horskap och tjänstefolk. Martin Sandell tillsammans med sin studiekamrat och sedermera arbetsgivare Carl Munck, några år före flykten till främlingslegionen. Bild ur 1976 års upplaga av Brev från Tonkin.

sikten från fästningen över staden var hänförande i synnerhet på aftonen. Utsikten från Mosebacke kan ej jämföras härmed.") till Saida där de utrustas med uniformer och gevär: "Vi bodde i tält och fick usel mat. Några dagar efter vår ankomst frågade man om vi ville resa till Tonkin. Detta ville vi gärna, ju längre bort, desto bättre."

Bröderna ville bort, plågade av samvetsqual över att ha flytt sina skulder och tillfogat familjen oro och besvikelse. De stod alltför stadig på jorden för att vilja kompensera det med eget lidande, men en postering i Tonkin garanterade umbäranden.

Martins egna ord, som utgör en stor del av boken, är ännu en påminnelse om hur det skrivna ordet en gång var en folklig färdighet.

Frankrike hade på papperet erövrat norra Vietnam från Kina ett par år tidigare men för främlingslegionen var det *business as usual*: gränstrider, dödsmarscher och farsoter. General Negriér som bekämpat kineserna hade innan han själv strök med sagt till legionärerna: "Ni är till för att dö! Jag ska föra er dit där man dö!" Efter ett drygt år i Tonkin var det Hennings tur. I augusti 1888 avled han i feber efter ett fälttåg mot piraterna. Som vanligt visade sig klimatet och de fysiska påfrestringarna vara dödligare än striden.

Övervägde att desertera

Sorgebudet blir Martins första brev hem. Han är förtvivlad och överväger att desertera men det är knappast praktiskt möjligt. Efterhand repar han sig och genomförs med tio förskräckta kulier en irreguljär expedition över Röda floden in på kinesisk mark, där han han stäl en stilig gravsten att smycka broderns viloplats med. När kontraktet löper ut har han befordrats till korpral och väljer att stanna ytterligare ett år. Hemresan ska uppskjutas många gånger än.

Martin stiger långsamt i graderna. Han blir officer i *garde indigène* och för befälet över infödda vietnameser. Utan att riktigt

vilja erkänna det växer han in i rollen som kolonial legosoldat och Sverige blir mer ett föremål för nostalgi och drömmar än ett reellt alternativ.

1898 reser han äntligen hem, en stor, bistert vänlig man på besök i det liv som inte blev hans, snart rastlös bland dem han håller mest av. Han återvänder tidigare än planerat. Ytterligare två hemresor blev det. 1911 firar han jul i Blekinge. Juldagen året därpå insjuknar överste Sandell i mässlingen och avlider av en hjärtattack ett par veckor före pensioneringen, 54 år gammal.

Loppet kan stanna

I oktober hade han skrivit: "Jag är frisk och stark, dumt nog, ty detta lovar ett långt liv och det avundas jag ej någon. Det är emellertid lyckligt att loppet kan stanna, när man blivit för trött härpå."

Martin Sandell gjorde sig inga illusioner om att sprida en högre civilisations välsignelser till vietnameserna. Med åren kom han att respektera den inhemska kulturen och betraktade den katolska missionen med stark skepsis. Han var en samvetsgrann officer, omtyckt av manskapet och civilbefolkningen i sitt distrikt. En duglig och hyggelig karl som gjorde vad han var tvungen att göra i en värld där kulier var förbrukningsmaterial och ingen slutlig seger någonsin stod att vinna.

Hans grav tycks inte finnas kvar men hans släkting Bertil Nelson har med *Brev från Tonkin* rest ett förmåligt äreminne över honom. Martins egna ord, som utgör en stor del av boken, är ännu en påminnelse om hur det skrivna ordet en gång var en folklig färdighet, där det formella ramverket inte alls utesluter egna tankar och djupa känslor. Här möter läsaren två främmande miljöer, dels Indokina genom en visserligen inte analyserande men ändå tämligen klarlynt västerlänningens ögon, dels hans egen hemmiljö, präglad av kärn pliktänkande och stränga hedersbegrepp.

Martin var ett barn av sin tid, men något hos honom är väl ändå tidlöst. Skuldsanering är kanske en bra idé men hade den gett Martin Sandell ett lyckligt liv? Eller tillhörde han dem som inte vill men ändå måste bort? – "Ju längre bort, desto bättre"

PER-OLOF BOLANDER